

UN NOU CICLE PER A L'EXTREMA DRETA EUROPEA: MÉS FRAGMENTACIÓ, MÉS VISIBILITAT

CARME COLOMINA

Investigadora sènior i editora, CIDOB

La transició de poder a la Unió Europea ha estat complicada. La nova legislatura 2024-2029 comença a caminar amb un centre polític cada vegada més reduït, un Parlament Europeu més dividit i més a la dreta, i amb un motor francoalemany clarament debilitat i mancat de sintonia, que, recuperant velles fórmules, ha tornat a recórrer al triangle de Weimar i les dots mitjanceres del primer ministre polonès, Donald Tusk, per reforçar consensos.

El nou cicle polític veu com la presència i el poder de l'extrema dreta es refermen en les institucions europees, enfortida electoralment sobretot –tot i que no exclusivament– als països fundadors de la Unió: Alemanya, França, Itàlia, Bèlgica i els Països Baixos, a més d'haver guanyat les eleccions europees a Àustria i Eslovènia.

En una legislatura marcada pel futur d'Ucraïna, la promesa ampliació de la UE i la pinça geopolítica entre els Estats Units i la Xina, que agita la voluntat d'autonomia estratègica europea, la UE té el primer dels seus desafiaments en el cor mateix de les institucions comunitàries. L'acceleració de la confrontació política que ja va marcar la legislatura anterior s'amplia ara a un reequilibri de forces, que va més enllà de la composició a l'Eurocambra. La dreta radical ha guanyat espais i representativitat en el triangle institucional.

Amb el Parlament Europeu encara en fase de reagrupament, el primer senyal de desafiament va sortir del Consell. La capacitat que ha demostrat el primer ministre hongarès, Viktor Orbán, de marcar l'agenda comunitària i els seus esforços per arribar a

armar una minoria de bloqueig capaç d'influir en la presa de decisions dels Vint-i-set demostren que aquesta serà una legislatura de consensos més difícils. D'una banda, Orbán va aprofitar les seves funcions com a president de torn de la Unió per desafiar els tractats amb el seu *tour* diplomàtic a Kíev, Moscou i Pequín per a una suposada negociació de pau a Ucraïna que el mateix Consell va qualificar d'abús de les seves funcions com a president rotatori. De l'altra, el primer ministre d'Hongria i líder de *Fidesz* va aconseguir guanyar també l'estira-i-arrotonsa a la seva homòloga italiana, Giorgia Meloni, pel lideratge de l'extrema dreta, desbancant així la família política dels Conservadors i Reformistes i refermant-se com el tercer grup més gran de l'Eurocambra, darrere de Populars i Socialistes, i relegant els Liberals d'un Emmanuel Macron empetitit.

No obstant això, un cop més, la força de la dreta ultra es divideix. Els 187 eurodiputats que es disputen l'espai a la dreta del grup del Partit Popular Europeu a l'Eurocambra formen tres grups diferents: l'Europa del desafiament institucional, liderada per Orbán i Le Pen, amb la seva nova família de Patriotes per Europa, que inclou VOX i l'extrema dreta neerlandesa, entre d'altres; el neofeixisme vestit de pragmatisme atlantista de Meloni i el seu grup de Conservadors i Reformistes; i el feixisme sense embuts d'Alternativa per Alemanya (AfD), que recús les peces restants en un tercer grup anomenat Europa de les Nacions Sobiranes.

Malgrat aquesta heterogeneïtat radical i aquest procés de recomposició de forces, estem davant d'un moviment estructurat, amb

mètode, ideologia, anàlisi de dades i estratègies de comunicació, que ha sabut construir una consistent xarxa transnacional d'extrema dreta que li garanteix aliances, finançament i presència mediàtica, i que està canviant les regles del joc polític a la Unió Europea. L'enfortiment de la dreta radical populista planteja un desafiament important per a la integració europea.

Dissensió i debilitat democràtica

Les dues dimensions tradicionals que han guiat dècades de construcció europea, integració i ampliació topen, cada vegada amb més contundència, amb un tercer factor clau que travessa tot el procés: la legitimitat. Aquesta UE, que s'ha reforçat en competències i en capacitat de supervisió sobre els seus estats membres, que ha crescut en nombre i es planteja adhesions futures –amb la mirada posada a Ucraïna, Moldàvia i els Balcans Occidentals– ha vist, per contra, com es debilitava el seu suport democràtic. El creixement electoral de l'euroescepticisme ha debilitat el «consens permissiu» que, durant dècades, va garantir el suport tàcit de la ciutadania al procés d'integració europea, substituït ara per un anomenat «dissens restrictiu». No es tracta només d'una impugnació a l'elevació de competències a Brussel·les o la multiplicació de propostes de renacionalització, sinó també d'una transformació dels mecanismes interns de solidaritat i un augment de la contestació i de la polarització política.

Ens trobem davant d'una UE més forta en competències, sota el dictat intergovernamental d'unes democràcies europees més dèbils. La Unió Europea també és víctima de les flaqueses democràtiques dels seus estats membres.

Ens trobem davant d'una UE més forta en competències, sota el dictat intergovernamental d'unes democràcies europees més dèbils

L'extrema dreta forma part, en aquests moments, de set governs europeus, entre els quals hi ha els executius de coalició d'Itàlia, Finlàndia, República Txeca, Croàcia i Països Baixos. A Portugal i Eslovàquia, l'extrema dreta va augmentar significativament el seu percentatge de vots en les recents eleccions nacionals. Per la seva banda, Reagrupament Nacional (NR), la formació de Marine Le Pen, ha emergit com la primera força del Parlament Europeu en nombre d'escons i com la principal candidata a batre en les presidencials franceses de 2027. Encara que l'extrema

dreta de Le Pen hagi constatat els límits –momentanis– de la seva reconversió vestida d'agenda social, la força parlamentària del lepenisme a l'Assemblea Nacional francesa i a l'Eurocambra ha assolit cotes històriques. La seva base electoral s'ha ampliat entre les dones, els treballadors qualificats i els pensionistes, i ha passat de ser un vot de càstig a recollir un vot de confiança. Insuficient, però indiscutiblement fort. El 2012, els de Le Pen van entrar a l'Assemblea francesa amb només dos escons. El passat 7 de juliol de 2024 van arribar a 143 a les eleccions legislatives avançades. Per la seva banda, a Alemanya, Alternativa per Alemanya (AfD)

va aconseguir arribar a la segona posició, per davant del Partit Socialdemòcrata d'Alemanya (SPD) i el Verds a les eleccions europees, malgrat les investigacions obertes contra el seu candidat principal, Maximilian Krah, per possibles suborns i presumptes pagaments de Rússia.

Els partits d'extrema dreta s'han integrat i normalitzat en gran mesura en la política nacional de la majoria dels estats membres, i la seva veritable capacitat d'influència ha estat, fins ara, el seu poder per influir en les propostes polítiques dels partits tradicionals.

L'impacte polític de la imprevisibilitat

L'Europa de la policrisi ha anat normalitzant els discursos radicals, però també el deteriorament de les classes mitjanes i la sensació d'una pèrdua d'oportunitats i de manca de confiança en el futur que ha abocat els més joves al pessimisme, i els partits tradicionals a una accelerada disminució de la seva influència.

Els esforços econòmics dels darrers anys s'han destinat a les urgències, des de la pandèmia fins al suport a Ucraïna, mentre que les taxes de creixement de moltes regions europees, especialment del centre i l'est del continent, han quedat coixes. Hi ha una Europa que té un risc real de quedar endarrerida. L'impacte de les diferents crisis –econòmiques, de seguretat, sanitàries, climàtiques o migratòries– que han travessat el continent des de fa més d'una dècada han configurat diferents identitats polítiques i alimentat les pors que mobilitzen part del vot europeu. Per això, Reagrupament Nacional (RN) va centrar la seva campanya, durant les legislatives franceses, en l'encariment del cost de la vida i la necessitat d'apujar el salari mínim. I la reescollida presidenta de la Comissió, Ursula von der Leyen, va prometre en el seu discurs d'investidura davant l'hemicicle d'Estrasburg un «pla europeu d'habitatge assequible». Múltiples crisis i una profunda erosió política i institucional han dut a la conclusió tardana que la integració social no és una conseqüència automàtica de la integració pel mercat. Hi ha un dèficit europeu de justícia social que l'extrema dreta pretén resoldre amb l'exclusió de determinats col·lectius. L'acord sobre el pacte migratori europeu –clar exemple d'imitació de les agendes d'extrema dreta per obstaculitzar i reduir el dret d'asil en funció del control migratori–, que hauria de començar a desplegar-se en aquesta legislatura, comença també qüestionat des de l'inici. Quinze estats membres, encapçalats per Dinamarca i la República Txeca, a més d'Itàlia, Àustria, Polònia,

Grècia, els països bàltics, Malta i Bulgària, han sol·licitat la reobertura del text del Pacte per endurir els procediments de devolució als estats designats com a «Tercer País Segur». En aquest mateix context, la promesa d'ampliació de la Unió, l'Agenda Verda i el lideratge europeu en la lluita contra el canvi climàtic es poden veure qüestionats pels nous equilibris polítics. Tot i que la majoria del centre polític que ha donat suport a la continuïtat de von der Leyen es manté, el grau d'imprevisibilitat a l'Eurocambra augmenta alhora que s'encaixa el consens entre els estats membres.

Comença un cicle polític marcat per una emergent Europa de la Defensa, però, sobretot, per una Europa més defensiva sota la influència de la dreta radical. Davant l'acumulació de desafiaments –la guerra a Ucraïna i Pròxim Orient, el canvi climàtic, un possible retorn de Donald Trump als Estats Units i el risc de declivi econòmic europeu– la necessitat de solucions col·lectives pot topar amb la proliferació d'agendes obstructionistes.

